

A FELNŐTTEK OLYASÓTERME.

A DEÁK FERENC-NÉPKÖNYVTÁR, MELY MOST NYILT MEG BUDAPESTEN.

KÉGLI FERENC

A MAGYARORSZÁGI SZABADKÖMŰVESEK ÉS A KÖNYVTÁRAK A DUALIZMUS KORÁBAN

51

(126)

ÚJ SOROZAT

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRÁNAK KÖZLEMÉNYEI

Az újkori magyar történelem intézményei, szervezetei között nincs még egy, amelyet annyira szélsőséges módon ítélnének meg, mint a szabadkőműves páholyokat. A jobboldali vélekedés a XX. századi történelmi traumaként elsősorban őket teszi felelőssé, haza- és nemzetárulónak tekinti a szerveződést; a baloldali és liberális narratíva ezzel szemben jámbor, apolitikus, tiszteletre méltó férfiak gyülekezetének látja, amely elsősorban karitatív tevékenységet végzett és a közművelődést segítő egyesületeket hozott létre, támogatott. A valóság nyilván valahol a két álláspont között van, érdemes ebből a szempontból az elkötelezetten baloldali Fejtő Ferenc (1909–2008) történész véleményét idézni a szervezet I. világháború alatti szerepéről: „...a szabadkőművesség – ez az elitisztikus, jól felépített és a politikai pártoknál jobban szervezett és központosított tömörülés – játszotta az élcapat szerepét abban, hogy a nagyhatalmak háborúja ideológiai háborúvá változott át abból a célból, hogy Európát köztársasággá alakítsa át.” (Fejtő Ferenc: *Rekviem egy hajdanvolt birodalomért: Ausztria-Magyarország szétrombolása*. Budapest: Minerva – Atlantisz, 1990. 318. p.)

Kégli Ferenc új könyvében a hazai szabadkőművesek dualizmuskori működésének egy területét, a könyvtárügyben betöltött szerepüket vizsgálja. A kis kötet hézagpótló munka; a korszakkal foglalkozó könyvtártörténeti munkák gyakorlatilag figyelmen kívül hagyják a könyvtárak és a szabadkőművesség kapcsolatát.

A kötet szerkezetileg két részből áll. Az első az „Adatok a páholykönyvtárak történeté-

hez”. Ez a fejezet az egyes szabadkőműves páholyok saját, lényegében – mai kifejezéssel – szakkönyvtárait tekinti át. Ezek a változatos nagyságú, összetételű bibliotékák értelemszerűen elsősorban a szabadkőműves irodalmat, könyveket és folyóiratokat, újságokat gyűjtötték és szolgáltattak tagjaiknak. A páholyok könyvtárost választottak, elkészítették kezelési és működési szabályzatukat, sok esetben összeállították a gyűjtemény katalógusát is – egyszóval könyvtárként működtek. Legjelentősebb a Magyarország Symbolikus Nagypáholya könyvtára volt, amely a szabadkőművesség betiltása után az Országos Széchényi Könyvtárba, illetve onnan örökletétként a Képviselőházi Könyvtárba került. A 3481 kötet 1947-ben visszakerült az újra megalakult Nagypáholyba, hogy 1950-es ismételt betiltásuk után a könyvtárnak nyoma vesszen. A fejezet a nagypáholyok után betűrendben ismerteti az egyes településeken megalakult páholyok könyvtárát.

A kötet második része a „Szabadkőművesek a könyvtárakért”, vagyis azoknak a könyvtáraknak az ismertetése, amelyek megalapításában, működtetésében meghatározó szerepe volt a páholyoknak. A könyvtárak támogatása, netán alapítása kétségtelenül a szabadkőművesek tevékenységének egyik fontos területe volt, hiszen a testvérek a népművelést, az ismeretek terjesztését elsőrendű feladatuknak tekintették. Sokszor egyébként nem is a páholyok mint intézmények vettek részt a népkönyvtárak létesítésében, hanem szabadkőműves személyek különféle szervezeteket alapítva, közvetetten voltak közreműködők a közművelődés és a könyvtárak fejlesztésében.

Kégli írása nyomán jól kirajzolódik a századforduló pezsgő szellemi élete és a közművelődést fejleszteni óhajtó különféle szerveződések megalakulása. Elsősorban Budapestre volt jellemző a gyors fejlődés, de a vidéki városok is kivették részüket a műveltség terjesztéséből, amelynek egyik legfontosabb intézményének a könyvtárt tartották. 1899-ben alakult meg az Uránia Magyar Tudományos Egyesület a tudományok és a művészetek népszerűsítésére, illetve 1907-től az Uránia kezdte megszervezni a munkásgimnáziumok hálózatát, amelyek 1916-ra már hatvan intézményt számláltak és összesen 25 260 kötettel rendelkeztek. Ezeknek tekintélyes részét a szabadkőművesek juttatták az intézményekbe. Budapest mellett 21 olyan település, elsősorban város adatai találhatóak a kötetben, amelyeknek közművelődési könyvtára a szabadkőművesek támogatásával keletkezett és/vagy működött.

Kégli Ferenc a kötet anyaggyűjtése során a sajtóban, elsősorban a szabadkőműves sajtóban közreadott hírekre, írásokra támaszkodott, ő is hangsúlyozza, hogy levéltári kutatás alapján nyilván lehetne bővíteni a napvilágra került adatokat. De a kötet célját elérte a szerző: az írás jó alapot nyújt ahhoz, hogy a szabadkőművesek könyvtári tevékenysége elfoglalja megérdemelt helyét a hazai könyvtártörténetben.

Az MTA Könyvtár és Információs Központ által nyomtatott formában megjelentetett munka PDF-formátumban is olvasható a könyvtár *repositóriumában*.